Sonderbände der Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark 25 (2000)

Prof. Dr. Gerhard Pferschy in Pokrajinksi arhiv Maribor. Med arhivskim strokovnim sodelovanjem in medsebojnim prijateljstvom

Peter Pavel KLASINC

V tridesetletnem delu v arhivu sem srečal in spoznal mnoge arhiviste. V sosednjih državah Slovenije jih je več, ne manjka pa tudi arhivskih znancev iz oddaljenih dežel. Med temi arhivskimi, meni sorodnimi dušami izstopajo nekateri zaradi prijateljskega, včasih kar prijetno pokroviteljskega odnosa ob srečanjih in razgovorih. Eden takih je tudi univ. prof. dr. Gerhard Pferschy.

Spoštovanega kolega dr. Gerharda Pferschyja sem srečal v začetku osemdesetih let. Takrat sem začel evidentirati arhivsko gradivo v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu, v glavnem v oddelku tega arhiva v Bürgergasse, in sicer v oddelku Hamerlingasse.

Prve direktne stike z nekdanjim direktorjem Štajerskega deželnega arhiva v Gradcu dr. Pferschyjem sem imel kot izredni sodelavec oziroma kot neke vrste pomočnik pri evidentiranju gradiva za izvajanje Arhivskega sporazuma iz leta 1923 o vračanju arhivskega gradiva iz Avstrije v nekdanjo Jugoslavijo. Opazil sem, da je na mene gledal drugače, kadar sem se ob takratnem delu zanimal tudi za druge raziskovalne teme. O zgodovini izvajanja Arhivskega sporazuma in o vlogi dr. Pferschyja pri tem naj pišejo drugi!

Tesnejše stike pa sem vzpostavil z dr. Pferschyjem šele takrat, ko sem začel evidentirati arhivsko gradivo, ki me je osebno zanimalo. Nanašalo se je na gradbeno zgodovino Ptuja, saj sem takrat izvajal tak projekt v sodelovanju z Zavodom za varstvo naravne in kulturne dediščine iz Maribora. Zanimala pa me je tudi zgodovina nekaterih danes slovenskih podjetij in tudi zgodovina društev na slovenskem delu avstrijske historične Štajerske.

Takrat so se morali v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu raziskovalci iz tujine predhodno dogovoriti z direktorjem arhiva. Tako sem mu tudi jaz predstavil teme svojega raziskovanja. Osebno sem bil takega razgovora vesel in ga izkoristil kot možnost, da od dr. Pferschyja samega pridobim določena navodila za lažje delo pri iskanju zahtevanih podatkov. Že takrat pa tudi kasneje mnogokrat mi je prijazno svetoval, saj še nisem imel pravih izkušenj pri tovrstnem delu. Bil mi je torej neke vrste učitelj.

Z veseljem se še danes rad spominjam razgovorov v njegovi pisarni v drugem nadstropju stavbe v Bürgergasse. Opremljena je bila s starinskim pohištvom, okroglo mizo in majajočimi se stoli. Vse to okolje je omogočalo prijetno kramljanje. Med takimi pogovori sem kmalu zaznal, da se je razen za arhivsko strokovno delo dr. Pferschy rad pozanimal tudi za osebne probleme. Dostikrat mi je povedal kaj zanimivega o mojem očetu prof. Antonu Klasincu, ki ga je osebno poznal in sta bila tudi prijatelja.

Zanimali so ga moji otroci, soproga, zanimalo ga je npr. reševanje stanovanjskega problema itd. Tako mi je postal ne samo strokovni učitelj, ampak tudi dober prijatelj.

Le redko pa so najini razgovori zašli na politična ali druga aktualna evropska vprašanja.

Iz pogovorov sem kaj kmalu ugotovil, da dr. Pferschyja zanimajo vsa aktualna tehnična vprašanja v arhivih. Sam sem takrat že vodil posvetovanja o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih. O teh sem z dr. Pferschyjem že v prvih letih najinega poznanstva mnogo razpravljal. Osebno me je presenetilo dejstvo, da so taka strokovno tehnična vprašanja zanimala tudi klasičnega arhivarja, kot je bil dr. Pferschy. Z navdušenjem je sprejemal informacije o naših prvih začetkih na posvetovanjih, posvečenim strokovnim in tehničnim vprašanjem v arhivih. Njegovo zanimanje je bilo tudi vzrok, da sem ga zato osebno povabil k aktivnemu sodelovanju. Tako je dr. Pferschy nastopil že leta 1980 s svojim prvim prispevkom *Novogradnje in adaptacije zgodovinskih zgradb za arhivske namene.* Bil je odmeven referat, saj je bilo takratno posvetovanje o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih opredeljeno z delovnim naslovom *Posvetovanje o opremi arhivskih skladišč in arhivskega gradiva v okviru splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite.*

Taka „zaupna" tema je bila nekaterim v Ljubljani vzrok, da so obremenjevali delo organizacijskega odbora z vprašanji, ali je na takem posvetovanju s takim delovnim naslovom prisotnost dr. Pferschyja primerna.

Člani organizacijskega odbora smo z navdušenjem sprejeli njegovo izvajanje. Razlike med novogradnjami in adaptacijami zgodovinskih obstoječih zgradb za namene arhivov so bile teme, ki so nas zanimale. Predvsem smo iskali odgovore na vprašanja, kaj je ceneje, ali graditi novo arhivsko zgradbo ali adaptirati obstoječe stavbe za delovanje arhivov.

V publikaciji Arhivi '80 Tehnična vprašanja arhivov, ki sta jo izdala Arhivsko društvo Slovenije in organizacijski odbor posvetovanja z naslovom *Drugo posvetovanje o opremi arhivskih skladišč in arhivskega gradiva* s podnaslovom „v okviru splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite", je na strani 41 objavljen prvi referat dr. Gerharda Pferschyja v nemščini z naslovom *Neubauten und Adaptationen von historischen Gebäuden für Archivzwecke.* V organizacijskem odboru smo naredili krajši povzetek in ga prevedli v slovenski jezik.[1]

S posebnim navdušenjem smo takrat vsaj nekateri prebirali njegova izvajanja, ki so slonela na ugotovitvah nemške arhivske teorije in prakse. Posebej je opredelil do takrat že uveljavljene principe zagotavljanja vseh funkcij arhiva, ne oziraje se na to, ali gre za adaptacijo obstoječe zgradbe ali za novogradnjo. Predstavil nam je tako imenovani klasični povezovalni trikotnik, ki vzpostavlja hojnice oziroma vez med arhivskimi skladišči, delovnimi prostori in upravo.

Opozoril je na ugodnosti, ki jih ponujajo novogradnje, in na težave, ki se pojavljajo pri adaptacijah obstoječih zgradb. V obeh primerih pa se pogosto kljub temu srečujemo s težavami, povezanimi z optimalizacijami. O teh takrat še resno nismo razmišljali.

[1] Gerhard PFERSCHY, Novogradnje in adaptacija zgodovinskih stavb za arhivske namene. Arhivi '80, Maribor 1980, 41–56.

Opozoril je na nekatere ugotovitve pri slabo izvedenih adaptacijah obstoječih zgradb ter opozoril npr. na požar, ki je izbruhnil v adaptirani zgradbi. Ta je nato zaradi nepravilno izvedenih dostopov za gasilce tako rekoč v celoti pogorela.

V sklepnem delu njegovega referata pa najdemo pravo vizionarsko napoved o hitrem povečanju količin arhivskega gradiva. Opozoril je na dejstvo, da se mora z večanjem gradiva večati tudi število arhivskih delavcev, česar ne smemo pozabiti. Pri adaptacijah obstoječih zgradb za arhive pa tudi pri arhivskih novogradnjah je potrebno zagotavljati ob dovolj velikih prostorih za shranjevanje arhivskega gradiva (arhivska skladišča za naslednjih petdeset let) tudi dovolj prostora za delovne sobe zaposlenih v arhivu. Poudaril je, da pri samem projektiranju ne smemo pozabiti na dovolj velike prostore za odlaganje oz. prostor za začasno vskladiščenje arhivskega gradiva, v katerem gradivo čistimo in tehnično opremimo in ga šele nato zložimo na arhivske police v arhivskih skladiščih.

Opozoril je tudi na pomembnost revizije pri sprejemanju arhivskega gradiva glede časovne razporejenosti, predvsem pa poudaril, da morajo arhivski delavci svojo arhivsko ustanovo bolj kot do sedaj predstavljati najširši kulturni in drugi javnosti. Zato tudi predlaga, da se mora pri adaptacijah ali novogradnjah v arhivih posvečati večja pozornost dvoranam za predavanja ali seminarje, prostorom, primernim za arhivske razstave, konferenčnim dvoranam in prostorom za vse tiste naloge arhiva, ki jih arhivi dobivajo v zadnjem času z uvajanjem modernih tehnologij. Predlagal je tudi, naj imajo arhivi tudi prostore, kjer naj delujejo kulturno-znanstvena ter druga društva ali združenja.

Osebno zanimanje dr. Pferschyja za razvoj arhivsko strokovno tehničnih vprašanj se je sredi osemdesetih let izkazalo tudi z njegovim sodelovanjem na Simpoziju evropskih arhivskih služb. Ta je bil organiziran leta 1986 v Radencih. Prisostvovali so arhivisti iz mnogih držav. Z njihovo naklonjenostjo in ob podpori dr. Pferschyja je tega leta začel delovati Arhivski center za strokovno tehnična vprašanja v arhivih, danes Mednarodni inštitut arhivskih znanosti.

Stalna prisotnost dr. Pferschyja in njegovih najožjih sodelavcev ter aktivno sodelovanje z referati ali z diskusijami na mnogih kasnejših posvetovanjih je pokazala, da dejansko podpira vse oblike arhivskega strokovnega sodelovanja med Pokrajinskim arhivov v Mariboru, torej slovensko arhivistiko, ter Štajerskim deželnim arhivom v Gradcu. Čeprav sta imeli obe arhivski ustanovi različne pristojnosti, ga to ni odvrnilo od aktivnega strokovnega sodelovanja z nami pa tudi ne od vzpostavljanja dobrih medsebojnih prijateljskih odnosov.

Dr. Pferschy je med prvimi poslal na „delo" v Arhivski center za strokovno tehnična vprašanja v Mariboru svojega tesnega sodelavca, danes na žalost že pokojnega dr. Geralda Gänserja. Ta se nam je v začetku v Arhivskem centru približal kot opazovalec, kasneje pa kot redni član. S stalnim spodbujanjem, predvsem pa s podporo, ki jo je imel dr. Gerald Gänser pri svojem direktorju dr. Pferschyju, je ta imel idealne možnosti za delo v našem centru. To se lepo vidi v njegovih, še danes aktualnih prispevkih, objavljenih v publikaciji Sodobni arhivi kakor tudi v prvi številki publikacije ATLANTI, ki je bilo glasilo Arhivskega centra za strokovno tehnična vprašanja oziroma od leta 1992 Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti.

Kot stalni udeleženec posvetovanj o strokovnih in tehničnih vprašanj v arhivih je dr. Gerhard Pferschy drugič aktivno nastopil v letu 1993 s predavanjem *Die Archivtechniken im Rahmen der Ausbildungslehrgänge des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* (Arhivske tehnike v izobraževalnem programu Inštituta za raziskavo avstrijske zgodovine na Dunaju).[2] Predstavil je namen delovanja inštituta ter tečajev, ki jih ta Inštitut pripravlja predvsem za izobraževanje znanstvenega kadra z zaključenim univerzitetnim študijem za delo v arhivih.

Posebej je predstavil predmet arhivske tehnike ter poudaril, da je potrebno razumeti ta predmet v najširšem pomenu besede, saj le-ta obravnava vse tehnike pri delu arhivov, tudi tiste tehnike, ki so potrebne zaposlenim v arhivu, predvsem pa tiste oblike drugih tehnik, potrebnih za moderno delo arhivistov. Zato ta Inštitut na Dunaju v zadnjem času intenzivno dva od skupno šestih semestrov slušateljem posreduje tudi znanja o arhivskih tehnikah. V začetnih predavanjih se ta predmet predstavlja v ožjem, kasneje pa v širšem okviru, tako da se teme strokovno tehničnih vprašanj dopolnjujejo z drugimi predavanimi predmeti v zaokroženo celoto.

Dr. Pferschy je zato v svojem prispevku predstavil posamezne skupine tehnik, ki se v osnovi začenjajo z zgradbami in opremo, nadaljujejo pa se z moderno tehnologijo, kot npr. z uvajanjem računalnikov ali avtomatsko obdelavo podatkov. Opozoril nas je na pojav novih nosilcev informacij ter na naše obveznosti tekočega seznanjanja s tehničnimi vprašanji ter tehničnimi možnostmi, ki jih tudi novi nosilci informacij ponujajo arhivom pri delu. Vemo, da je dolgodobno hranjenje in varovanje novih nosilcev informacij arhivska tema, ki še vedno v mnogih segmentih ni dorečena.

Opozoril je tudi na dejstvo, da se zaradi velikih količin (posebej v avstrijskih arhivih) ohranjenih srednjeveških listin, zapisanih na pergamentu ali na papirju, ne sme opustiti študija in znanstvenega zanimanja za arhivalije, ki nastajajo danes in bodo v večjih količinah nastajale tudi jutri.

Tretjič je dr. Pferschy nastopil na XXI. posvetovanju o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih leta 1999, ki je bilo v Radencih 23. in 24. marca letos.

Pokrajinski arhiv Maribor mu je na predlog Organizacijskega odbora posvetovanja podelil veliko listino za aktivno sodelovanje pri razvoju sodobne arhivske teorije in prakse.

Za to posvetovanje pa je dr. Pferschy pripravil uvodni referat z naslovom Temeljna vprašanja valorizacije in izločanja.[3] Z jasnimi pogledi, slonečimi na dolgoletnih izkušnjah v valorizaciji in izločanju, nam je posredoval nekatere temeljne ugotovitve o teh pomembnih vprašanjih v arhivski teoriji in praksi. Pri tem je navedel nekaj primerov iz svojih bogatih arhivskih izkušenj, ki jih mladi arhivisti morda danes še prav niti ne razumemo. Podal je načela treh možnosti tehnične zasnove izločanja. Opozoril je na uporabo nekaterih kriterijev in na kritično oceno in vsebine celostnih predmetnih skupin.

Opozoril je na dejstvo, da mora biti cilj izločanja v obvarovanju arhivov pred grmadenjem „nekoristnega balasta". V arhiv naj prihaja kvalitetno arhivsko gradivo, kajti

[2] Gerhard PFERSCHY, Die Archivtechniken im Rahmen der Ausbildungslehrgänge des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung. Sodobni arhivi '93, Maribor 1993, 6–9.
[3] Gerhard PFERSCHY, Grundfragen der Bewertung und Kassation, Sodobni arhivi '99 Maribor 1999, 11–17.

pridobivanje prostora je v arhivih ena najtežjih nalog. Naloga vseh modernih arhivov je zagotavljanje ohranjanja kvalitetnih in dragocenih informacij za bodoče rodove.

Zavzel se je za to, da arhivisti odločno zavrnemo pobudo nekaterih, ki bi kar uničili tisto arhivsko gradivo, ki je bilo že enkrat znanstveno izkoriščeno. To bi pomenilo enostransko interpretacijo arhivskih virov. To dokazuje uporaba arhivskega gradiva v zadnjih desetletjih tega stoletja, ko se namreč odpirajo do včeraj tajni in za raziskovalce nedostopni arhivi ali tisti arhivi, ki so jih do sedaj lahko uporabljali samo za to „usposobljeni", nastaja tudi „nova" zgodovina.

Že omenjeno veliko listino Pokrajinskega arhiva Maribor je dr. Pferschy kot nekdanji direktor Štajerskega deželnega arhiva v Gradcu dobil tudi za to, ker je ugleden zgodovinar in mednarodno priznan arhivski strokovnjak.

Svoja globoko premišljena strokovna mnenja in inovacije,[4] ki jih je vsa leta v praksi preizkušal v okolju Štajerskega deželnega arhiva, je predstavil na svojih javnih nastopih kot samostojni predavatelj,[5] dostikrat pa je zadolžil svoje najožje sodelavce, da so rezultate svojih ali skupnih raziskav, tudi njegovih osebnih spoznanj, predstavili tudi širši strokovni javnosti. Omenim naj predavanja in objavljene referate v Sodobnih arhivih, ki so jih pripravili njegovi sodelavci: Ingrid Hödl, dr. Gerald Gänser, Gernot Fournier, dr. Karl Spreitzhofer, dr. Josef Riegler in drugi.

Z njemu lastnimi načini si je prizadeval graditi mostove med arhivskimi strokovnimi delavci v širšem okolju srednje Evrope. Osebno njemu pa gre zahvala, da so imeli slovenski raziskovalci v Štajerskem deželnem arhivu vedno njegovo podporo pri evidentiranju in uporabi arhivskih fondov in zbirk, za katere je moral moralno in materialno odgovarjati, tudi v časih, ki niso bili najbolj naklonjeni ne eni in ne drugi strani.

Letos mineva tudi 20 let od njegovega prvega nastopa na posvetovanjih Arhivi – Sodobni arhivi. Zahvala mu gre za vso pomoč in nesebično podporo pri sodelovanju na publicističnem področju, saj je z neizmerno toleranco in naklonjenostjo gledal na prizadevanja njemu sosednjega arhiva. Osebno je namreč pripomogel, da so dosegli odnosi med Štajerskim deželnim arhivom v Gradcu in Pokrajinskim arhivom Maribor sedanji nivo sodelovanja.[6]

Ob njegovem jubileju mu želimo, da bi ostal z nami še mnogo let zdrav in bistrega duha ter nam še naprej delil nasvete iz svoje bogate zakladnice arhivskih znanosti.

[4] Opozoriti kaže na njegovo pomoč pri pripravi in izdaji Glosarja zgodovinskega domoznanstva – nemško-slovensko-italijanski, Maribor–Graz–Klagenfurt–Trieste 1995, 304.
[5] Odmevno je bilo njegovo predavanje v letu 1994 v Arhivskem društvu Maribor in njegovi govori na otvoritvah razstav Arhivske ustanove iz Gradca v Mariboru in Graški arhitekti v Mariboru po prvi svetovni vojni v Gradcu.
[6] Povzeto iz utemeljitve dodelitve velike listine Pokrajinskega arhiva Maribor.

Zusammenfassung

Univ.-Prof. Dr. Gerhard Pferschy und das Regionalarchiv Maribor

Wissenschaftliche Zusammenarbeit und gegenseitige Freundschaft

In den dreißig Jahren meiner Tätigkeit im Archiv begegnete ich vielen Archivaren und lernte sie näher kennen. Herrn Univ.-Prof. Dr. Gerhard Pferschy lernte ich zu Beginn der Achtzigerjahre kennen, als ich Archivgut zu inventarisieren hatte. Forscher aus dem Ausland müssen bekanntlich zuerst die Bewilligung für ihre Tätigkeit beim Archivdirektor einholen.

Herr Dr. Pferschy empfing und beriet mich stets freundlich, und ich erinnere mich noch heute an unsere Gespräche im zweiten Stock des Hauses Bürgergasse 2a. Das Büro war mit antiken Möbeln ausgestattet. Wir führten lange Gespräche über Archivalien und auch über persönliche Dinge. Dabei stellte ich fest, daß Dr. Pferschy großes Interesse für die technischen Probleme in Archiven zeigte. Informationen über unsere Arbeit nahm er mit Begeisterung auf, weshalb wir ihn zu unseren Konferenzen einluden. Die Zusammenarbeit dokumentierte sich in seinem ersten Beitrag *Neubauten und Adaptionen von historischen Gebäuden für Archivzwecke* im Jahre 1980. Dabei stellte er eine klassische Dreieckverbindung zwischen Archivdepot, Arbeitsraum und Archivverwaltung her. Neue Gebäude sollten Erleichterungen der Arbeitsabläufe und die Bewältigung verschiedener Schwierigkeiten bieten. Am Ende des Referates wies er auf das rasche Anwachsen des Archivgutes hin. Ein weiterer Vorschlag betraf die Räumlichkeiten für Ausstellungen, Seminare und Tagungen, denen bereits im Planungstudium große Aufmerksamkeit gewidmet werden sollte.

Die ständige Anvesenheit von Dr. Pferschy und seiner Mitarbeiter sowie seine aktive Mitarbeit in Form von Referaten und Diskussionsbeiträgen in Beratungen zeigte, daß er die archivbezogene und fachkundige Zusammenarbeit zwischen dem Regionalarchiv Maribor und dem Steiermärkischen Landesarchiv in jeder Hinsicht förderte.

Zuerst entsandte Dr. Pferschy seinen Mitarbeiter Dr. Gerald Gänser in das Zentrum für archivtechnische Fragen in Maribor. Im Jahre 1993 trat er dann selbst als Mitarbeiter auf und stellte in seinem Referat *Die Archivtechniken im Rahmen der Ausbildungslehrgänge des Institutes für Österreichische Geschichtsforschung* verschiedene Aspekte vor.

In Anerkennung der Leistungen verlieh das Regionalarchiv Maribor Herrn Dr. Pferschy auf Vorschlag des Organisationskomitees eine Urkunde für die aktive Mitarbeit im Zusammenhang mit der Entwicklung von Archivtheorie und -praxis. Zudem konnte Dr. Pferschy seine Kollegen Ingrid Hödl, Dr. Gerald Gänser, Gernot Fournier, Dr. Karl Spreitzhofer, Dr. Josef Riegler und andere zur Mitarbeit an *Sodobni arhivi* gewinnen und damit Brücken zwischen den einzelnen Mitarbeitern bauen.

Wir wünschen ihm für die Zukunft viel Gesundheit und hoffen, daß er uns auch weiterhin mit Rat und Tat, geschöpft aus der reichen Schatzkammer der Archivwissenschaft, zur Verfügung stehen wird.